

Grigore Alexandrescu, „arhivarul statului” (1849-1854)

DRAGOȘ ȘESAN

„Habent sua fata libelli”, nota cu smerenia scribului un modest grămătic latin, Terentianus Maurus, cu aproximativ trei secole înainte de Hristos. în cartea sa de prozodie *De litteris, syllabis, pedibus et metris*, precizând că destinul cărților „depinde de felul cum sunt primite de cititori.”¹

Parafrazând această sentință, care a rezistat timpului, și documentele de arhivă au o soartă a lor, dar, spre deosebire de cărți, aceasta depinde de felul cum sunt păstrate și administrate. Rolul fundamental îl joacă instituția desemnată acestei cerințe nobile, dar și slujitorii ei specializați întru această osteneală: altfel, „fatum” poate deveni oricând „fatalitate”.

Înființată la 1 mai 1831, instituția Arhivelor Statului, „fiind un obiect care meritarisește toată luarea aminte a stăpânirii, va fi supt privigherea ministrului Dinlăuntru, drept aceia și vor fi: un nacialnic al Arhivelor, cu leafă de 1000 lei pe lună, un suptnacialnic cu 400 lei pe lună, doi scriitori cu 100 lei pe lună și două slugi cu 60 lei pe lună”, glăsuiește Regulamentul Organic, actul de naștere al acestei instituții.²

Ideea înființării unei arhive generale, care să adune spre păstrare și folosire toate arhivele create de instituțiile statului, aparținea, încă din 1829, generalului Pavel Kiseleff, iar Gheorghe Asachi, la Iași, vedea în această instituție „un sanctuar al drepturilor compatrioților.”³

Era de presupus ca în fruntea unei asemenea instituții investite cu atribuții de răspundere să fie numiți în calitate de „nacialnici”, personalități de seamă ale vremii. Unul dintre aceștia a fost și Ion Heliade Rădulescu, „spiritus rector” al perioadei prepașoptiste, iar urmașul său la scaunul directoratului poetul și concitadinul său Grigore Alexandrescu.

S-a născut la 22 februarie 1810⁴, la Târgoviște, ca fiu al lui Mihai Alexandrescu și al Mariei Fusea, care avea ascendenți până în vremea lui

¹ I. Berg, *Dicționar de cuvinte, expresii, citate celebre*, București, Editura Științifică, 1968, p. 173.

² *Regulamentul Organic*, București, 1832, p. 80.

³ Vasile Bobocescu, *Momente din istoria Ministerului de Interne*, vol. I, 1821-1944, București, Editura Ministerului de Interne, f.a., p. 26 - 27.

⁴ Există păreri că anul nașterii ar fi 1812 și chiar 1814: v. Gr. Alexandrescu, *Opere*, ediție critică, note, variante și bibliografie de I. Fischer, Studiu introductiv de Silvan Iosifescu, [București], E.S.P.L.A., 1957, p. 5.

Constantin Brâncoveanu. Spița genealogică a familiei Fusea vorbește chiar de o origine boierească, dispunând de însemnate averi materiale.

Rămas orfan la 1827 de ambii părinți, vine la București la un unchi al său, la părintele Ieremia, care locuia într-un beci sub scară la Mitropolie. Acolo a văzut cărți vechi îngrămădite într-o neorânduială strigătoare la cer, amestecate cu documente originale valoroase, fapt ce va fi consemnat, mai târziu, în memorabilul pamflet, din care cităm câteva stihuri :

„Pe dealul Mitropoliei,
În Arhiva României,
Unde statul grămădește
Tot ce nu-i mai trebuiește,
Unde s-află aruncate
Secături nenumărate,
Hârtii, condici osândite,
Judecăți nenorocite,
Are cuiburi din vechime
Numeroasă șorecime,
Seminție roditoare...”⁵

Poate acest prim contact cu neorânduiala arhivei îl va determina să fie, mai târziu, un luptător îndârjit pentru un local corespunzător acestei instituții și pentru depozitarea în cele mai bune condiții a averii ei. Dar până să ajungă în fruntea ei, tânărul Alexandrescu se numără printre elevii frunțași ai „școlii de limbă franceză” a lui J.A. Vaillant, care funcționa în casele lui Papa lângă Hanul Grecilor, fiind coleg cu Ion Ghica și C. A. Rosetti. Mai târziu, școala a fost înglobată în Colegiul Sf. Sava, cu program mult mai extins, printre materii figurând studiul limbilor străine: neogreaca, franceza, slavona, apoi istoria universală, noțiuni juridice, toate coordonate de profesori renumiți ai vremii: Eufrosin Poteca, Gh. Ioanid, C. Moroiu, Petrache Poenaru.

Cunoștința cu Iancu Văcărescu în casele lui Ion Ghica, în anul 1835, i-a marcat destinul tânărului studios. Venerabilul boier, autor și el de stihuri, cu mare succes în epocă, precum *Primăvara amorului*, i-a deslușit adevăratul talent, când l-a sărutat și i-a spus: „Băiete, tu o să fii un poet mare!”, după ce l-a surprins recitând, în original, *Artă poetică* a lui Boileau. Coincidență sau nu, 30 de ani mai târziu, actorul Mihai Pascali descoperă într-un grajd de hotel din Giurgiu un băiat culcat în fân citind cu glas tare, în limba germană, pe Schiller, alături de un

⁵ Poezia *Răzbuirea șoarecilor sau Moartea lui Sion*, scrisă în 1855, face parte din ciclul „Epistole și satire”, publicat în 1863.

geamantan jerpelit, plin cu cărți nemțești, toată biblioteca lui. Pascali descoperise pe viitorul poet național, Mihai Eminescu.⁶

În casa lui Ion Ghica, tânărul Alexandrescu face cunoștință cu Ion Câmpineanu, Mitică Filipescu, Nicolae Bălcescu, viitorii complotiști împotriva domnitorului Alexandru Ghica, aceștia dorind eliberarea țaranilor de sub jugul proprietarilor de moșii. Complotul era planificat pentru seara de 14 octombrie 1840, când Vodă cu suita sa merge la teatru. Din nefericire, complotul a eșuat, poetul fiind închis trei luni la spătărie.

Idealul de dreptate și de schimbare a relațiilor sociale învechite își găsește întruchiparea în cunoscuta poezie-manifest *Anul 1840*, din care reținem:

„A lumii temelie se mișcă, se clătește,
Vechile instituții se șterg, s-au ruginit,
Un duh fierbe în lume, și omul ce gândește
Aleargă către tine, căci vremea a sosit.”⁷

Primul contact cu documentele de arhivă are loc în 1845, când este numit șeful Mesei a II-a a jelibilor și a registraturii postelniciei (Secretariatul Statului), ajungând coleg de serviciu cu Dimitrie Bolintineanu, viitorul poet și ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice în guvernul prezidat de Mihail Kogălniceanu.⁸ De numele lui Dimitrie Bolintineanu, pe nedrept marginalizat, se leagă înființarea Școlii de Arte Frumoase, condusă de pictorul Gh. Tattarescu, și a Facultății de Litere și Filozofie din București.

Din decembrie 1845 este avansat șef al secției I a Secretariatului Statului, funcție în care sarcina de căpătâi era parcurgerea jalbelor și întocmirea de extrase, care apoi erau dirijate către autoritățile competente spre rezolvare, după care erau avizate de însuși Gheorghe Bibescu. Domnitorul i-a apreciat calitățile sale poetice, dar și pe cele de funcționar public deosebit de conștiincios, fapt ce a dus la numirea lui în rangul de paharnic, chiar de ziua onomastică a lui Vodă, 23 aprilie 1846.

La 18 iunie 1849, Grigore Alexandrescu a fost numit „arhivarul statului”, până la 3 decembrie 1854, cu o leafă de 1000 lei pe lună, așa cum stabilise, încă în 1831, pomenitul Regulament Organic.

Prin adresa Departamentului Dinlăuntru către Arhiva Statului⁹, la 11 decembrie 1851, se cerea lista exactă cu „amploiații Arhivei.”¹⁰ Lista

⁶ G. Călinescu, *Viața lui Mihai Eminescu*, [București], Editura pentru Literatură, 1966, p. 95.

⁷ Gr. Alexandrescu, *op.cit.*, p. 86.

⁸ Stelian Neagoe, *Istoria guvernelor României de la începuturi – 1859 până în zilele noastre – 1995*, București, Editura Machiavelli, 1995, p. 35.

⁹ S-a folosit această denumire, fiindcă apare în toate documentele cercetate de noi.

¹⁰ D.A.N.I.C., fond D.G.A.S., dosar 6/1838. f. 9.

solicitată nu întârzie să fie înaintată forului superior, având următoarea structură: paharnicul Grigore Alexandrescu, șef arhivă, din 18 iunie 1849, cu rangul de paharnic din 23 aprilie 1846, exact la slujbă și cu bună purtare. Ceilalți angajați erau: serdarul C. Ștefănescu, ajutorul arhivei, serdarul N. Rasti, scriitor, Teodor Machedoneanu, scriitor, Zamfir Coloneanu, scriitor, Iorgu Patrachie, scriitor.¹¹

Secretariatul Statului, cu adresa din 3 ianuarie 1852 către Arhiva Statului, cere o listă mult mai amănunțită a funcționarilor acestei instituții. Astfel, în dreptul lui Grigore Alexandrescu, din lista întocmită aflăm că era paharnic de la 23 aprilie 1846, șef de arhivă de la 18 iunie 1849, că avea 38 de ani, cu un salariu lunar de 1000 lei, era român, născut la Târgoviște, neînsurat și fără copii, cu o vechime în muncă de 13 ani și 7 luni, din care 5 ani și 2 luni și jumătate în miliție, ca iuncăr și ofițer, 5 ani și 9 luni și jumătate la Secretariat[ul Statului], ca șef de masă și apoi șef de secție, 2 ani și 7 luni la Arhivă, adăugat 8 luni și o săptămână.¹²

Ultima dată când Grigore Alexandrescu apare în fruntea instituției este răspunsul la adresa Departamentului Dinlăuntru nr. 8055, din 17 noiembrie 1853, în calitate de clucer.¹³

Instalat la 18 iunie 1849 în fruntea Arhivei Statului, Grigore Alexandrescu se va confrunta cu mari probleme nerezolvate, din păcate, nici de înaintașii săi, printre care și marele cărturar Ion Heliade Rădulescu.¹⁴ Problema localului a fost și a rămas o preocupare și o povară greu de soluționat pentru proaspătul șef al Arhivei Statului.

Primul semnal de alarmă este dat de Grigore Alexandrescu la o lună de la instalare, prin adresa nr. 71 din 28 iulie 1849, către Departamentul Dinlăuntru, în care se descrie starea total necorespunzătoare a clădirii de la Mănăstirea Zlătari, pe care o moștenise de la Toma Popescu, deoarece încăperile destinate depozitării nu sunt „nicidecum primitive a sluji de arhivă”, tavanele putând să se prăbușească în orice moment.¹⁵

În consecință, Departamentul Trebilor Bisericești, cu adresa nr. 4455 din 28 iulie 1849 către Arhiva Statului, propune mutarea delerelor de la Mănăstirea

¹¹ *Ibidem*, f. 13.

¹² *Ibidem*, f. 18.

¹³ *Ibidem*, f. 21.

¹⁴ I.H. Rădulescu, arhivarul statului între 1843-1848, se opune vehement mutării arhivei din odăile Mănăstirii Mihai Vodă în cele de la Mănăstirea Văcărești, care erau total necorespunzătoare și, în plus, erau amplasate afară din oraș, la mare distanță, cerând găsirea unor încăperi adecvate depozitării, fără rezultat. Toma Popescu, predecesorul lui Gr. Alexandrescu la șefia Arhivei, cerea, la 13 ianuarie 1849, Departamentului Dinlăuntru sprijin financiar pentru achiziționarea de mobilier nou, cel vechi stricându-se: v. D.A.N.I.C., fond D.G.A.S., dosar 1/1832, f. 150.

¹⁵ *Ibidem*, f. 156.

Zlătari, din odăile egumerilor, în cele două odăi de la Sfânta Mitropolie,¹⁶ la care Arhiva Statului, cu adresa nr. 72 din 30 iulie 1849, răspunde că nu le poate muta, pe motiv că acele încăperi sunt necorespunzătoare pentru a fi amenajate în depozite destinate documentelor.¹⁷

În aceste condiții, Departamentul Dinlăuntru propune, prin adresa nr. 214 din 8 august 1849, ca loc de depozitare, încăperile de la Mănăstirea Văcărești, eliberate de curând, de deținuți.¹⁸ Și această ofertă este respinsă, motivul invocat fiind distanța prea mare, așa cum a procedat cu ani în urmă și directorul de atunci I.H. Rădulescu, directorul de acum propunând, în schimb, mutarea în încăperile de la Mănăstirile Sf. Ioan, Radu Vodă sau altele mai apropiate.

Așadar, problema localului nu și-a găsit o rezolvare fericită în prima jumătate de an a directoratului lui Grigore Alexandrescu.

La 4 februarie 1850, cu adresa nr. 8 către Departamentul Trebilor Dinlăuntru, conducerea Arhivei Statului atrage atenția că din cauza spațiilor necorespunzătoare nu se mai pot adăposti și alte dosare.¹⁹

O rază de speranță în rezolvarea problemei localului se conturează în adresa Arhivei Statului către Departamentul Trebilor Dinlăuntru cu nr. 15, din 4 martie 1850, prin care face cunoscută porunca domnitorului Barbu Știrbei ca în primăvara lui 1850 să înceapă construcția noii clădiri a Arhivelor, sub conducerea maiorului arhitect Salman.²⁰ Până atunci însă, Arhiva Statului, fiind nevoită să elibereze încăperile de la Mănăstirea Zlătari, va muta o parte din dele în încăperile de sub Curtea Administrativă, iar celelalte în cancelaria proprie de la Mitropolie.²¹

Ca soluție provizorie, Departamentul Credinței propune Arhivei Statului, prin adresa nr. 4807 din 19 iulie 1850, niște încăperi cât de cât amenajate la Mănăstirea Cotroceni,²² pentru ca la 2 septembrie 1850, cu adresa nr. 5909, să anunțe că, din păcate, oferta cade, întrucât încăperile respective fuseseră închiriate mai demult marelui logofăt Emanoil Arghiropol.²³

Totodată, direcțiunea Arhivei Statului se arată nemulțumită de proiectele maiorului Salman, din moment ce, în 7 august 1850, cu adresa nr. 33 înaintată Departamentului Trebilor Dinlăuntru, face cunoscută renunțarea la serviciile

¹⁶ *Ibidem*, f. 157.

¹⁷ *Ibidem*, f. 158.

¹⁸ *Ibidem*, f. 159.

¹⁹ *Ibidem*, f. 168.

²⁰ *Ibidem*, f. 172.

²¹ *Ibidem*, f. 175.

²² *Ibidem*, f. 177.

²³ *Ibidem*, f. 180.

acestuia, apelând la arhitectul francez J. Villacrosse, cel ce a reconstruit și Biserica Zlătari.²⁴

Nu știm dacă arhitectul francez, adus la București de Carol I, împreună cu alți arhitecți, precum Albert Galleron (arhitectul Ateneului Român), Paul Gottereau (arhitectul clădirii Bibliotecii Centrale Universitare), ca să reconstruiască și să resistematiizeze Capitala, și-a dus la bun sfârșit planurile. Ceea ce știm sigur e că în anul următor, la 5 aprilie 1851, cu adresa nr. 20 către Departamentul Trebilor Dinlăuntru, Arhiva Statului refuză închirierea caselor vistierului N. Ionescu de pe Podul Calicilor și acceptă închirierea caselor agăi Obdeanu din ulița Mitropoliei, în următoarele condiții: pentru odăile din primul cat să plătească 350 galbeni, pentru odăile din catul al doilea 200 galbeni, iar dacă nu se poate, atunci ultima soluție ar rămâne încăperile de la Mănăstirea Radu Vodă.²⁵

Se pare că prima variantă n-a fost acceptată, fiindcă, la 12 iunie 1851, Arhiva Statului cere Departamentului Trebilor Dinlăuntru, cu adresa nr. 26, să dea dispoziție ca egumenul Mănăstirii Radu Vodă să pregătească încăperi potrivite pentru arhivă²⁶, după ce la 1 mai 1851 conducerea Arhivei Statului refuzase clădirea din incinta Mănăstirii Sf. Spiridon de pe Podul Beilicului, care avea un aspect deplorabil.²⁷

În sfârșit, s-a găsit o soluție salvatoare, iar nacialnicul paharnic putea răsufla ușurat. Constatarea era întărită și de adresa Departamentului Trebilor Dinlăuntru cu nr. 3283 din 27 august 1851 către Arhiva Statului, prin care porunca ca delele adunate până la 1848 să fie depozitate la Mănăstirea Radu Vodă.²⁸ Ca răspuns, Arhiva Statului se grăbește să raporteze la 19 septembrie 1851, cu adresa nr. 39, că delele din pivnița Curții Administrative, unde erau depozitate până acum, au fost transferate în cele cinci încăperi puse la dispoziție de egumenul Mănăstirii Radu Vodă.²⁹

Mai mult decât atât, semne de încurajare vin din partea aceluiași Departament al Trebilor Dinlăuntru, care comunică Arhivei Statului, prin adresa nr. 4157 din 30 octombrie 1851, că s-a luat act de necesitatea construirii rafturilor în odăile Mănăstirii Radu Vodă.³⁰ În acest sens, cităm și două devize, unul al lui maimarbașa Andrei Stan, în sumă de 7600 lei, care a confecționat 152 stânjeni de

²⁴ *Ibidem*, f. 178.

²⁵ *Ibidem*, f. 193.

²⁶ *Ibidem*, f. 202.

²⁷ *Ibidem*, f. 199.

²⁸ *Ibidem*, f. 208.

²⁹ *Ibidem*, f. 212.

³⁰ *Ibidem*, f. 217.

rafturi, și altul al meșterului Dumitru, fiul lui Iorgu, în sumă de 5000 lei, pentru confecționarea a 118 stâneni de rafturi.³¹

Nici nu s-au așezat bine delele în rafturile comandate la Mănăstirea Radu Vodă, că adresa cu nr. 6108 din 28 octombrie 1853 a aceluiași Departament al Trebilor Dinlăuntru „pofteste Arhiva să se mute în încăperile de la Mănăstirea Antim”, fără alte explicații.³² Se pare că această „pofțire” a avut și o coloratură ultimativă, deoarece direcțiunea Arhivei Statului răspunde, cu adresa nr. 49 din 3 noiembrie 1853, că „mutarea grabnică de la Radu Vodă a dus *la arderea unor dele* (subl. noastră), iar celelalte dele nu încap în spațiul strâmt de la Mănăstirea Antim.”³³ În plus, mutarea arhivei a costat respectiva instituție suma de 4411,30 lei, din care pentru transport 1761,30 lei, *pentru stricarea rafturilor* (subl. noastră) 2768,30 lei, pentru alte cheltuieli 1643 lei și 1318 lei.³⁴

În final, după toate aceste mutări, stricăciuni, distrugeri de documente importante, Departamentul Trebilor Dinlăuntru înștiințează Arhiva Statului, prin adresa nr. 4861 din 30 iulie 1855, că toate reparațiile pentru încăperile destinate Arhivei se vor face de către Direcția Lucrărilor Publice, prin licitație.³⁵ La acea dată Grigore Alexandrescu nu mai era directorul Arhivei Statului. Din formulările rigide și exacte ale stilului administrativ al adreselor nu rezultă și zbuciumul sufletesc, nopțile nedormite, poate chiar disperarea directorului paharnic, împovărat de răspunderea ce o avea pentru păstrarea și ocrotirea acestor comori ale culturii românești, mutate de colo colo, depozitate pe apucate, luptând cu indiferența sau incapacitatea de înțelegere din partea forurilor tutelare.

Pe lângă problema localului, Grigore Alexandrescu trebuia să mai facă față unei cerințe, aceea de a onora prompt toate solicitările diverselor instituții de a pune la dispoziție dosare spre cercetare. Din multitudinea adreselor primite de Arhiva Statului, ne oprim doar la cea a Prezidentului Politiceștii Judecătoria Ilfov, cu nr. 2438 din 19 mai 1853, care cere *urgent* (subl. noastră) dosarele necesare în procesul dintre familiile Vasilescu și Gheorghiu, la care direcțiunea, prin semnătura lui Grigore Alexandrescu, îi răspunde că, pe de o parte, aceste dosare sunt împrumutate, iar pe de alta cererea nu poate fi onorată decât cu aprobarea Departamentului Dreptății, care trebuie să ceară expres aceste dosare Arhivei Statului.³⁶

Ne-am oprit asupra acestei adrese și pentru un alt motiv. Problema dosarelor împrumutate ar trebui analizată în profunzime și în final de tras

³¹ *Ibidem*, f. 219-220.

³² *Ibidem*, f. 235.

³³ *Ibidem*, f. 236.

³⁴ *Ibidem*, f. 241.

³⁵ *Ibidem*, f. 252.

³⁶ *Ibidem*, dosar 1/1853, f. 95.

semnale de alarmă. Numai în vremea directoratului lui Grigore Alexandrescu s-au întocmit numeroase liste cu toate dosarele trimise la diferite instituții respectabile, în frunte cu Departamentul Dreptății, care, din 1836 și până în 1852, nu au binevoit să le înapoieze, numărul atingând cifre apreciabile. Și dacă mai punem la socoteală că erau originale, atunci prima întrebarea firească este: ce s-a întâmplat cu ele ?, iar a doua: de ce se aduc reproșuri Arhivelor Naționale că nu dețin unele documente, dacă acestea se află (dacă nu s-au pierdut) în custodia Ministerului Justiției, al Lucrărilor Publice, Ministerului Agriculturii, așa cum semnala cu mai bine de 150 de ani în urmă conducerea Arhivelor Statului Ministerului de Interne de atunci, fără să primească vreun semn că s-ar fi luat măsuri de recuperare a lor?³⁷

Paralel cu activitatea de directorat, începând cu luna ianuarie 1852, poetul face parte și din Comisia Documentală, până la 31 decembrie 1857. Această Comisie a luat ființă în urma ofisului nr. 541 din 18 octombrie 1837 al lui Alexandru Dimitrie Ghica, prin care porunca Sfatului Administrativ Extraordinar „a se întocmi o comisie vremelnicească”, aceasta urmând, prin înțelegere cu Departamentul Trebilor Bisericești, să facă „o deslușitoare alcătuire de toate documentele pe care se sprijină proprietățile mănăstirești.”³⁸

Inițial, Comisia Documentală trebuia să funcționeze trei ani, dar și-a prelungit existența până în 1864. Ea mai avea obligația de a extrage materiale referitoare la istoria țării și de a alcătui o „prescurtare hronologică și istorică pentru fiecare mănăstire în parte, spre a se tipări în folosul aceii mănăstiri cu cheltuiala sa.”³⁹

La 19 ianuarie 1852, Comisia era condusă de Simion Marcovici și Grigore Alexandrescu, care transcriau documente în condici. În multe dintre ele, această Comisie mai este denumită și „Comisia întocmită la anul 1852 pentru înscrierea prin condici a documentelor mănăstirești”, iar pe fiecare filă apare semnătura celor doi directori. Ca dovadă exemplificăm cu Manuscrisul nr. 349 de la D.A.N.I.C., care are ca titlu: „Condica Mănăstirii Vieroșu, în care să copriind documentele aceștii mănăstiri cercetate și regulate de Comisia Documentală, conform statutelor sale din anul 1842, explicate prin jurnalul Consiliului Miniștrilor din anul 1852 și oficiul Domnitorului cu nr. 51, tot din acel an”⁴⁰.

³⁷ *Ibidem*, dosar 1/1850, dosar 2/1851, dosar 1/1853.

³⁸ G. Călinescu, *op. cit.*, p. 60; *Arhivele Statului, 125 de ani de activitate, 1831-1956*, București, D.G.A.S., 1957, p. 216; Dragoș Șesan, *Metodologia de întocmire a catalogului manuscriselor*, în „Revista Arhivelor”, anul LXXXII, vol. LXVII, nr. 1-2/2005, p. 78-79.

³⁹ *Îndrumător în Arhivele Centrale*, vol. I, partea a II-a, întocmit de Maria Soveja, Iulia Gheorghian, Valentina Costake, București, 1974, p. 18.

⁴⁰ Dragoș Șesan, *lucr. cit.*, p. 79.

După alegerea lui Alecsandru Ioan Cuza în fruntea Principatelor Unite, Grigore Alexandrescu este numit, la 3 aprilie 1859, director al Departamentului Cultelor și al Instrucțiunii Publice, iar din 5 octombrie 1859 ad-interim, în locul lui Ioan C. Cantacuzino, demisionat, în cabinetul prezidat de Nicolae Crețulescu.⁴¹

Din păcate, în 1860, poetul, fabulistul, satiricul, arhivarul Grigore Alexandrescu se îmbolnăvește destul de grav, fiind chiar suspectat de o posibilă boală mintală. E nevoit să se pensioneze și cu aceasta se deschide o pagină nefastă, de aproape 25 de ani, din viața lui, anume marginalizarea și chiar uitarea din partea contemporanilor. Autorul unor memorabile poezii, citate și în manualele școlare: *Umbra lui Mircea*, *La Cozia*, *Răsăritul luni*, *La Tismana*, *Mormintele*, *La Drăgășani*, al unor fabule, cu puternice conotații politice, valabile și astăzi, *Dreptatea leului*, cu morala „Văz că cei puternici oriunde au dreptate”, *Boul și vițelul*, al unor satire, precum *Răzbunarea șoarecilor sau Moartea lui Sion*, cu adresă directă la starea arhivelor⁴², se stingea stingher, la vârsta de 75 de ani, într-o cămăruță neprietenoasă din strada Speranței nr. 25 bis (ce ironie!, n.n.), într-o zi mohorâtă de 25 noiembrie 1885, fiind deus la biserica Sf. Gheorghe Nou.⁴³

Cortegiul tăcut, trist și puțin numeros, desprins parcă din *Noaptea de noiembrie* a lui Alexandru Macedonski, l-a însoțit până la cimitirul Bellu. Nimeni nu l-a plâns, nimeni n-a cuvântat la căpătâiul lui.

Aflat departe de țară, la Paris, marele poet Vasile Alecsandri nota, cu amărăciune, în epistola către Al. Papadopol-Callimachi: „Moartea bietului Alexandrescu nu m-a mâhnit atât de mult, căci el era mort de mulți ani, cât m-a mâhnit nepăsarea generației actuale în privința lui și uitarea în care căzuse numele lui, odinioară strălucit.”⁴⁴

Fără măcar să bănuiască, poetul își scrisese epitaful, încă în 1842:

⁴¹ Stelian Neagoe, *op. cit.*, p. 18.

⁴² „De când sub aceste bolte ne aflăm adăpostiți.

Fraților ! Voi știți prea bine cât am fost de fericiți;

Șeful de azi al arhivei, om de pace iubitor.

Ne-a fost chiar ca un părinte, un zelos ocrotitor.

Nimeni dintre voi nu se plânge că din cuib a fost gonit.

Sau că-nre aceste ziduri vro pisică a-ntâlnit,

Sau că Ț-a putut să roază de frica vreunui dușman.

Pergamentele antice, condicele de divan”.

⁴³ O coincidență nefericită: la 17 iunie 1889, era expus în aceeași biserică poetul nostru național Mihai Eminescu, suferind, încă din 1883, de o dureroasă tulburare a minții, ca și Gr. Alexandrescu, în 1860.

⁴⁴ Gr. Alexandrescu, *op. cit.*, p. 14.

„Dar a nopții neagră manta peste dealuri se lățește,
La apus se adun norii, se întind ca un veșmânt,
Peste unde și-n tărie întunericul domnește,
Tot o groapă și tăcere, umbra intră în mormânt.
Lumea e în așteptare, turnurile cele-nalte
Ca fantome de mari veacuri pe eroii lor jălesc,
Și ale valurilor mândre generații spumegate
Zidul vechi al mănăstirii în cadență îl izbesc.”

(*Umbra lui Mircea. La Cozia*).

Să ne cinstim cum se cuvine înaintașii, succesele noastre s-au clădit pe truda și suferința lor.⁴⁵

Résumé

Plus connu au public roumain comme poète et fabuliste, Grigore Alexandrescu représente pour la communauté archivistique un des premiers „archivistes de l'État”. Il a connu le magasin d'archives dès son arrivée à Bucarest, en 1827, mais il y a travaillé depuis 1845, devenant chef de l'institution en 1849. Le problème le plus difficile qu'il a affronté fut celui de l'insuffisance des dépôts. Il suit de nombreuses démarches administratives pour obtenir un nouveau bâtiment pour les Archives, mais l'espace offert dans le Monastère Zlătari, et puis dans le Monastère Radu Vodă n'ont pas résolu le problème. Par contre, le transfert intempestif des Archives dans le monastère Antim a mené à la destruction d'un nombre de documents. D'autres, empruntés par les Archives aux administrations, ne furent jamais y remises.

L'archiviste Grigore Alexandrescu fut aussi membre de la Commission Documentale qui a fait le recueil des propriétés monastiques et la transcription de nombreux documents d'une grande valeur historique.

Une malheureuse coïncidence: Grigore Alexandrescu, de même que le poète national Mihai Eminescu, fut touché par une grave maladie mentale en 1860. Il mourut oublié, après 25 ans de souffrance.

⁴⁵ Despre Grigore Alexandrescu, ca director al Arhivelor Statului, a scris Cornelia Baravache-Crivăț, în volumul colectiv *Figuri de arhiviști*, București, D.G.A.S., 1974, p. 35-41.